

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНУ”

У статті здійснено аналіз теоретичних підходів до визначення поняття “конкурентоспроможність регіону”. Простежено еволюцію наукових поглядів на пояснення сутності конкурентоспроможності регіону та надано авторське тлумачення цього терміна. Наведено фактори впливу на конкурентоспроможність регіону, які структуровані за ступенем значущості для визначення рейтингу регіону в національному та міжнародному вимірах. Обґрунтовано доцільність розвитку інноваційної компоненти регіональної економіки як рушійної сили регіонального економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності регіону.

Ключові слова: конкурентоспроможність регіону, регіональна економіка, регіональний економічний розвиток, фактори впливу, конкурентні переваги, рейтинг регіону, інновації.

I. Вступ

Глобалізація відводить регіонам якісно нову роль в економіці, висуваючи перед ними нові завдання щодо утримання якомога вищих показників конкурентоспроможності в національному та міжнародному вимірах. Регіони стають рівноправними суб'єктами економічних відносин, що породжує відповідну конкурентну боротьбу між ними.

Прогресивне посилення тенденцій глобалізації зумовлює формування нової парадигми регіонального розвитку, яка ґрунтується на створенні умов для саморозвитку територій, ефективному використанні їх конкурентних переваг, що потребує більш глибокого осмислення концепції конкурентоспроможності регіону. У цьому контексті першочерговим завданням видається здійснення ґрунтовного аналізу терміна “конкурентоспроможність регіону” як складного та багатофакторного поняття сучасної економічної науки та науки державного управління.

Трактування зазначеного поняття знаходимо у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема, І. Бегга, Б. Гардінера, Р. Камані, М. Кітінга, Р. Мартіна, М. Портера, А. Сочі, П. Тайлера, Р. Челліні, а також О. Агафоненка, О. Алімова, Г. Антонюк, І. Брикової, І. Бріченко, З. Герасимчук, В. Гусарова, І. Дегтярьової, Н. Жилевої, В. Ємченка, Л. Ковальської, В. Кожевникової, Т. Праченко, О. Рибаків, В. Шпильової. Проте єдиного підходу до пояснення сутності поняття “конкурентоспроможність регіону” на сьогодні не вироблено. Аналіз джерельної бази виокремленого напрямку дослідження, представленої, зокрема, працями вищеперелічених авторів, виявив, що проблема визначення регіональної конкурентоспроможності, так само, як і питання забезпечення регіонального розвитку, є однією з найбільш пріоритетних у вітчизняній науковій думці. Але ці питання нечасто досліджуються в

їхньому взаємозв'язку. В науковій думці неактивно наголошується на їх схожій природі та взаємозумовленості, що актуалізує здійснення наукового пошуку в цьому напрямі.

II. Постановка завдання

Метою статті є формування цілісного уявлення про конкурентоспроможність регіону як систему відповідних факторів впливу на неї на основі аналізу відповідної джерельної бази.

III. Результати

У ході аналізу джерельної бази з досліджуваної проблеми виявлено, що однією з центральних проблем сучасної теорії конкуренції та конкурентоспроможності є пошук відповіді на питання: чи виступають регіони безпосередньо як конкурентне середовище діяльності окремих підприємств або ж вони є “самостійними учасниками глобальних конкурентних відносин” [11]. Прихильники першого підходу, схильні до ідентифікації понять “регіон” та “територія”, зазначають, що територія характеризується певними постійними фізичними характеристиками, які неможливо змінювати адекватно динаміці ринкової кон'юнктури, що лежить в основі конкурентного процесу. Тобто в цьому випадку регіон з усіма властивими йому характеристиками виступає виключно місцем розміщення та функціонування окремих підприємств. Інший підхід до розгляду конкурентоспроможності базується на визнанні регіонів самостійними учасниками глобальних конкурентних відносин. За таким підходом регіони, функціонуючи в глобальній економіці, не лише виступають економічним ареалом діяльності місцевих компаній, а й відіграють ключову роль у процесі акумуляції та дифузії знань, сприяють інтеркорпоративній взаємодії та виникненню новітніх форм бізнесу, тобто виступають активними самостійними суб'єктами конкурентних відносин [3, с. 2395]. Обидва підходи, розвинуті представниками вітчизняної та зарубіжної наукової думки, наведені у таблиці.

Таблиця

Інваріантність наукових поглядів щодо визначення поняття “конкурентоспроможність регіону”

Підхід до визначення поняття “конкурентоспроможність регіону”	Джерело
1. <i>Регіональна конкурентоспроможність розглядається авторами як агрегований показник конкурентоспроможності локальних фірм. Даний підхід базується на визнанні “розбіжності в економічних інтересах фірм та регіонів, в яких вони функціонують” [11]</i>	
Конкурентоспроможність регіону – це здатність регіональної економічної системи оптимізувати локальні ресурси для того, щоб успішно конкурувати на національному та міжнародному ринках та адекватно й оперативно реагувати на зміни, що відбуваються на цих ринках	A Study on the Factors of Regional Competitiveness. A draft final report for The European Commission Directorate-General Regional Policy. – Access mode: ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/3cr/competitiveness.pdf . – Title from screen
Регіональна конкурентоспроможність – це здатність регіону виробляти такі товари та послуги, які користуються попитом на міжнародних ринках та водночас забезпечують стабільний і високий рівень прибутків місцевого населення; або здатність регіону в умовах зовнішньої конкуренції забезпечувати відносно високий рівень прибутків та зайнятості	Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation and Development of Regions in the European Union, Brussels, 1999. – Access mode: ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/irmo_en.pdf . – Title from screen
Конкурентоспроможність регіону – продуктивність використання регіональних ресурсів, в першу чергу, робочої сили та капіталу, відносно інших регіонів, що є результатом зростання валового регіонального продукту, а також його динамікою	Алимов О.М. Конкурентоспроможність національної економіки / О.М. Алимов, В.Н. Ємченко ; НАН України. – К. : Ін-т економіки, 2001. – 59 с.
Конкурентоспроможність регіону визначається рівнем продуктивності праці, оскільки висока продуктивність гарантує високий рівень заробітної плати, стабільність національної валюти, прибутковість капіталу та, як результат, підвищення стандартів життя населення	Porter M. Competitiveness: Moving to the Next Stage / M. Porter, C. Ketels. – DTI Economics Paper 3. – London : Department of Trade and Industry, 2003. – Access mode: https://members.weforum.org/pdf/GCR08/Chapter%201.2.pdf . – Title from screen
Конкурентоспроможність регіону – це взаємодія системи продуктивних сил, відносин господарювання, інституційних форм цієї взаємодії, що виражається в отриманні синергетичного ефекту господарювання регіону	Гусаров В.С. Формирование конкурентоспособности региона на современном этапе Российской Федерации (на материалах Республики Коми) : дис. к.э.н.: 08.00.05: [Электронный ресурс] / В.С. Гусаров. – М. : МЭИ, 2004. – 185 с. – Режим доступа: http://www.dslib.net/economika-xoziajstva/gusarov.html . – Загл. с экрана
Конкурентоспроможність регіону – це його здатність виробляти і реалізовувати на ринку конкурентний набір продукції (товарів і послуг), який повинен бути кращим порівняно з відповідною продукцією інших регіонів	Кожевникова В.Д. Конкурентоспроможність економіки регіону / В.Д. Кожевникова // Вісник Львівської комерційної академії. Сер. Економіка. – Л. : Коопосвіта, 2005. – Вип. 7. – С. 58–63
Підвищення конкурентоспроможності регіону полягає у формуванні такої бізнес-моделі регіону, яка б, з одного боку, давала змогу розвивати перспективні сектори, де існують передумови для конкурентної переваги, але наявні місцеві ресурси не використовуються повною мірою для виробництва продукції із високою доданою вартістю, на яку існують адекватний попит і ринки збуту, а з іншого – як наслідок першого – отримувати на цій основі достатні обсяги фінансових ресурсів як для розвитку бізнесу, що створює додану вартість, так і для реалізації регіональних проектів та програм (тобто забезпечити фінансову самодостатність регіону). Конкурентоспроможність регіону, на відміну від конкурентоспроможності національної економіки, характеризується непрямою конкуренцією регіонів у межах єдиної економічної системи. Регіон вважається конкурентоспроможним, якщо його участь у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності країни є вагомим	Агафоненко О.Ю. Определение показателей и критерия эффективности региональной конкурентоспособности / О.Ю. Агафоненко // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Дн. : ДНУ, 2007. – Вип. 226. – Т. II. – С. 395–404
Міжнародна конкурентоспроможність регіону – це здатність регіону в умовах зовнішньої конкуренції на основі ефективного використання традиційних та створення унікальних ресурсів локального розвитку стимулювати підвищення продуктивності виробництва та рівня життя місцевого населення в довгостроковій перспективі	Брикова І.В. Теоретичні основи міжнародної конкурентоспроможності регіону / І.В. Брикова. – Режим доступу: www.kneu.kiev.ua/data/upload/publication/main/ua/124/konkuren_regionu.doc . – Назва з екрану.
Конкурентоспроможність регіону – категорія, яка виникає за рахунок активізації внутрішніх можливостей регіону. Це складне економічне явище, адже досить важко визначити проблеми та перспективи розвитку певного економіко-територіального об'єднання, для того, щоб потенційні інвестори могли оцінити доцільність реалізації певних інноваційно-інвестиційних проектів у конкретному регіоні	Вахович І.М. Обґрунтування ендогенних факторів впливу на конкурентоспроможність регіону [Електронний ресурс] / І.М. Вахович, Л.В. Кулик // Економічні науки. Сер. Регіональна економіка : зб. наук. пр. – Луцьк : ЛНТУ, 2008. – Вип. 5 (17). – Ч. 2. – 360 с. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/RE/2008_5_2/zbmuk_RE_2_15.pdf
Конкурентоспроможність регіонів розглядається як потенційні можливості конкурувати, а конкурентна перевага – як наявність певних вищих характеристик регіону порівняно з іншими. Вона характеризується міжрегіональними відмінностями за рівнем інноваційного розвитку, надходженнями прямих іноземних інвестицій, розвитком малого та середнього підприємництва, розвитком інфраструктури, наявністю кваліфікованих кадрів, рівнем продуктивності праці та зайнятості	Праченко Т.О. Фактори та передумови формування конкурентоспроможності регіонів / Т.О. Праченко. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vmsu/2008-01/08/fvsyav.htm . – Назва з екрану

Підхід до визначення поняття "конкурентоспроможність регіону"	Джерело
Конкурентоспроможність регіону – це зумовлене економічними, соціальними, політичними та іншими факторами становище регіону та його окремих товаровиробників на внутрішньому та зовнішньому ринках, що відображається через показники (індикатори), що адекватно характеризують його становище та динаміку розвитку	Шпильова В.О. Особливості конкурентоспроможності регіонів в умовах України / В.О. Шпильова // Збірник наукових праць ЧДТУ. Сер. Економічні науки. – Черкаси : ЧДТУ, 2009. – № 24. – С. 184–187
Конкурентоспроможність регіону характеризується сукупністю показників функціонування галузей і діяльності виробничих структур, що визначають їх стабільний розвиток і успіх у конкурентній боротьбі на внутрішньому та зовнішньому ринках. Вона оцінюється рівнем конкурентоспроможності окремих його підприємств і їх продукції	Рибакова О.В. Конкуренція і конкурентоспроможність: економічна суть та фактори підвищення / О.В. Рибакова // Науковий вісник АМУ. – Сер. Економіка. – 2009. – № 7. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_ekon/2009_7/09rovaif.pdf . – Назва з екрану
Конкурентоспроможність регіону в умовах посилення суперечностей глобалізації виступає як готовність відповідати на виклики глобального середовища; здатність адаптуватися до зміни умов, до пошуку й захисту локальних конкурентних переваг, підтримання або покращення позиції регіону в глобальній конкуренції	Жилиєва Н.М. Механізм підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах глобалізації / Н.М. Жилиєва // Сталій розвиток економіки: всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – № 1. – С. 124–128
<i>2. Конкурентоспроможність регіону розглядається як похідна функція від показника макроекономічної, тобто національної, конкурентоспроможності</i>	
Конкурентоспроможність регіону не є простою інтерпретацією ані макроекономічної, ані мікроекономічної конкурентоспроможності, тобто регіони не можна аналізувати ні як просту сукупність компаній, ні як спрощену модель національної економіки	Cellini R. Pop competitiveness / R. Cellini, A. Soci. – Banca Nazionale del Lavoro: Quarterly Review. – LV 220. – P. 71–101. – Access mode: http://www.banksdaily.com/info/bnl . – Title from screen.
Конкурентоспроможність регіону індукується такими показниками, як продуктивність і зайнятість, і характеризується якістю життя місцевого населення. Основними факторами регіональної конкурентоспроможності виступають зміни у співвідношенні секторів економічної діяльності та макровплив на регіон, характеристики локальних компаній, бізнес-середовище та здатність до інновацій	Begg I. Cities and competitiveness. Urban Studies / I. Begg. – 1999. – Vol. 36. – P. 795–809
Конкурентоспроможність регіону визначається продуктивністю праці як її ключового індикатора. На регіональному рівні продуктивність праці залежить від низки чинників (враховуючи специфіку локального бізнес-середовища), які також впливають на рівень зайнятості. Поєднання двох показників – рівня продуктивності та зайнятості – виступає "усвідомленою конкурентоспроможністю", яка є ключовим компонентом ефективності регіонального розвитку та зростання добробуту місцевого населення	Competitiveness, Productivity and Economic Growth across the European Regions / B. Gardiner, R. Martin, P. Tyler. – London, 2004. – Access mode: infomgt.bi.no/euram/material/p-brykova.doc . – Title from screen
Конкурентоспроможність регіону представлена деревом факторів впливу на формування добробуту, високих стандартів життя й соціалізацію економічної системи	ECORYS. The Competitiveness of Places and Spaces. – Rotterdam/Leeds/Birmingham/Brussels. – 2004. – Access mode: www.isras.ru/files/File/Socis/2009-02/Brunezkene_08.pdf . – Title from screen
Конкурентоспроможність регіону розглядається крізь призму чинників, що впливають на неї. Г.Я. Антонюк виділяє дві групи таких чинників. До першої групи належать чинники що випадають зі сфери контролю органів місцевого і регіонального управління: національна політична стабільність, загальнодержавна система оподаткування, тарифи, розвиток трудових ресурсів, стимулювання промисловості тощо. До другої групи належать чинники, які перебувають у компетенції органів місцевого і регіонального управління: партнерство приватного і державного секторів, створення ділових асоціацій (у яких беруть участь муніципалітети), розбудова ефективної місцевої інфраструктури, промислових зон, мереж	Антонюк Г.Я. Теоретико-методологічні основи дослідження конкурентоспроможності регіону / Г.Я. Антонюк // Наукові праці ЧДУ ім. П. Могили. Сер. Економіка. – 2007. – Вип. 59. – Т. 72. – С. 118–124
Конкурентоспроможність регіону – можливості регіону забезпечити конкурентні переваги в продуктивному використанні ресурсів та благ задля підвищення людського розвитку не порушуючи економічної безпеки інших регіонів і країни в цілому шляхом суперництва	Ковальська Л.Л. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика : [монографія] / З.В. Герасимчук, Л.Л. Ковальська. – Луцьк : ЛНТУ, 2008. – 280 с.
Конкурентоспроможність регіону визначається утворенням та використанням регіональних конкурентних переваг, взаємовигідних взаємовідносин з вітчизняними і зарубіжними економічними суб'єктами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, суб'єктами підприємництва	Дегтярьова І.О. Фактори підвищення конкурентоспроможності сучасного регіону / І.О. Дегтярьова. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/20091/doc_pdf/Degtyareva_IO.pdf . – Назва з екрану
Конкурентоспроможність регіонального соціально-економічного комплексу є складною соціально-економічною категорією, яка випливає з теорії регіонального розвитку та теорії його просторової побудови. Лише за умов випереджального соціально-економічного зростання та інституціонально-організаційного вдосконалення всіх складових системи регіону конкурентоспроможність регіону набуває реального значення і може утримуватися в довгостроковому періоді	Бріченко І. Г. Концепти визначення конкурентоспроможності регіону / І.Г. Бріченко, Е.Ф. Югас // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Економіка. – 2011. – Спецвипуск 33. – Ч. 4. – С. 67–71

Складено автором на основі [1–19].

Як видно з табл. 1, у науковій думці сформувалося два підходи до трактування терміна "конкурентоспроможність регіону". Згідно з першим підходом, регіональна конкурентоспро-

можність розглядається науковцями як агрегований показник конкурентоспроможності локальних фірм. Цей підхід базується на визнанні різниці в інтересах підприємств та регіонів, у

яких вони функціонують. Один з першодослідників регіональної конкурентоспроможності М. Портер пропонує визначати її рівнем продуктивності праці, оскільки висока продуктивність гарантує високий рівень заробітної плати, стабільність національної валюти, прибутковість капіталу та, як результат, підвищення стандартів життя населення [7]. Визначаючи критерії підвищення конкурентоспроможності, його послідовник, український науковець О.Ю. Агафенко наголошує на необхідності формування такої "бізнес-моделі регіону, яка б, з одного боку, давала змогу розвивати перспективні сектори, де існують передумови для конкурентної переваги, але наявні місцеві ресурси не використовуються повною мірою для виробництва продукції із високою доданою вартістю, на яку існують адекватний попит і ринки збуту (особливо за межами регіону), а з іншого, як наслідок першого, – отримувати на цій основі достатні обсяги фінансових ресурсів як для розвитку власне бізнесу, що створює цю додану вартість, так і для реалізації регіональних проектів та програм (тобто забезпечити фінансову самодостатність регіону)" [8, с. 395]. На переконання В.Д. Кожевнікової, конкурентоспроможність регіону – це його здатність виробляти і реалізовувати на ринку конкурентний набір продукції (товарів і послуг), який повинен бути кращим порівняно з відповідною продукцією інших регіонів [15, с. 59]. Н.М. Жилиєва підходить до її розгляду з позицій теорії глобалізації, представляючи конкурентоспроможність регіону готовністю відповідати на виклики глобального середовища; здатністю адаптуватися до зміни умов, до пошуку й захисту локальних конкурентних переваг, підтримання або покращення позиції регіону в глобальній конкуренції [13, с. 124–125]. В.О. Шпильова розглядає конкурентоспроможність регіону як зумовлене економічними, соціальними, політичними та іншими факторами становище регіону і його окремих товаровиробників на внутрішньому та зовнішньому ринках, що відображається через показники (індикатори), які адекватно характеризують його становище та динаміку розвитку [19, с. 184]. О.М. Алимов розширює межі уявлення про конкурентоспроможність регіону, доповнюючи її трактування необхідністю залучення трудових ресурсів: об'єктом аналізу виступає продуктивність використання регіональних ресурсів, і, в першу чергу, робочої сили та капіталу, відносно інших регіонів, що є результатом зростання валового регіонального продукту, а також його динамікою [9, с. 40]. На інноваційній складовій підвищення регіональної конкурентоспроможності наголошує Т.О. Праченко, розглядаючи конкурентоспроможність регіонів як потенційні можливості вести конкуренцію [17]. З цієї позиції конкурентоспроможність регіонів характеризується міжрегіональними відмінностями за рівнем інноваційного розвитку, надходженнями прямих іноземних

інвестицій, розвитком малого та середнього підприємництва, розвитком інфраструктури, наявністю кваліфікованих кадрів, рівнем продуктивності праці та зайнятості. На думку О.В. Рибаквої, конкурентоспроможність регіону характеризується сукупністю показників функціонування галузей і діяльності виробничих структур, що визначають їх стабільний розвиток та успіх у конкурентній боротьбі на внутрішньому й зовнішньому ринках. Її пропонується оцінювати рівнем конкурентоспроможності окремих підприємств регіону та їх продукції [18].

Таким чином, слід припустити, що виникнення першого підходу до розгляду аналізованої категорії значною мірою було зумовлено поглядами першодослідників, зокрема, М. Портера, який розглядав конкурентоспроможність як характеристику діяльності підприємства в нових умовах ринку. Формування такого уявлення, яке стало класичним в економічній науковій думці, відбувалося під впливом цілого ряду чинників, найвагомішими серед яких слід вважати ринкову перебудову національних економік багатьох європейських країн наприкінці ХХ ст., стрімкий розвиток процесів глобалізації та формування нової економіки знань, що поставили перед підприємством безліч завдань та нові пріоритети розвитку. За таких умов на міжнародній арені почали з'являтися не лише окремі підприємства, а й регіони, які змогли виявити та розвинути власні конкурентні переваги. Відгуком на ці економічні процеси стало зародження в науковій думці другого підходу до трактування конкурентоспроможності – вже не як оцінки діяльності підприємств регіону, а як комплексної характеристики регіону.

Другий підхід передбачає розгляд категорії "конкурентоспроможність регіону" як похідної функції від показника макроекономічної, тобто національної, конкурентоспроможності. Згідно з цим підходом, конкурентоспроможність регіону постає як здатність регіональної економічної системи оптимізувати локальні ресурси для того, щоб успішно конкурувати на національному та міжнародному ринках та адекватно й оперативно реагувати на зміни, що відбуваються на цих ринках" [1, с. 2–3]. Проте в ЄС ця категорія не визнається простою інтерпретацією ні макроекономічної, ні мікроекономічної конкурентоспроможності. Як наголошують Р. Челліні та А. Сочі, "регіони не можна аналізувати ані як просту сукупність компаній, ані як спрощену модель національної економіки" [4]. Враховуючи це, дослідники європейської асоціації Ecorus представляють конкурентоспроможність регіону у вигляді дерева факторів впливу на формування добробуту, високих стандартів життя та соціалізацію економічної системи [6, с. 11]. З іншого боку, до її розгляду підходять британські вчені В. Гардінер, Р. Мартін та П. Тайлер: на їхню думку, конкурентоспроможність регіону визначається продуктивністю праці як її ключо-

вого індикатора. На регіональному рівні продуктивність праці залежить від низки чинників (враховуючи специфіку локального бізнес-середовища), які також впливають на рівень зайнятості. Поєднання двох показників – рівня продуктивності та зайнятості – виступає “усвідомленою конкурентоспроможністю”, яка є ключовим компонентом ефективності регіонального розвитку та зростання добробуту місцевого населення [5, с. 7]. Так вважає і І. Бегг: на його думку, “конкурентоспроможність регіону індукуються такими показниками, як продуктивність та зайнятість, й характеризується якістю життя місцевого населення” [2].

Вітчизняні дослідники З.В. Герасимчук та Л.Л. Ковальська пропонують трактувати конкурентоспроможність регіону як його “можливості забезпечити конкурентні переваги у продуктивному використанні ресурсів та благ задля підвищення людського розвитку, не порушуючи економічної безпеки інших регіонів та країни в цілому шляхом суперництва” [14, с. 158]. Їхню точку зору щодо можливості утворення регіональних конкурентних переваг поділяє І.О. Дегтярьова, підкреслюючи, що конкурентоспроможність регіону визначається утворенням та використанням регіональних конкурентних переваг, взаємовигідних взаємовідносин з вітчизняними і зарубіжними економічними суб'єктами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, суб'єктами підприємництва [12].

Агрегуючи результати напрацювань попередніх дослідників, сформулюємо визначення аналізованого терміна: конкурентоспроможність регіону – це позиція регіону в міжнародному рейтингу за результатами реалізації його

конкурентних переваг, зумовлених економічними, політичними, соціальними факторами, а також факторами інновацій. На формування такого визначення вплинуло використання автором першого підходу, згідно з яким регіональна конкурентоспроможність розглядається як агрегований показник конкурентоспроможності локальних фірм. Проте не відкидається доцільність аналізу конкурентоспроможності регіону як похідної функції від показника національної конкурентоспроможності, що становить другий підхід до розгляду конкурентоспроможності регіону, наведений у таблиці.

Конкурентоспроможність регіону як складна категорія економічної науки та науки державного управління має безліч факторів впливу, основні з яких наведено нижче (див. рис.). На ньому зображено піраміду факторів впливу на регіональну конкурентоспроможність. Очевидним є те, що в її основі знаходяться фактори розвитку людського потенціалу, зокрема, рівень здоров'я населення; ефективність ринку праці; екологічна безпека; початкова, середня, вища освіта та навчання впродовж життя. Відведення зазначеній групі факторів місця основи піраміди пояснюється високим ступенем їхнього впливу на інтегральний показник регіональної конкурентоспроможності [16, с. 58].

Другу сходинку посідають економічні та політичні фактори, основними з яких є мезоекономічна стабільність, регіональна інфраструктура та розмір ринку. Ці фактори відіграють важливу роль у визначенні місця регіону в загальнонаціональному та міжнародному рейтингах через свою високу значущість для регіонального розвитку в умовах ринкової економіки.

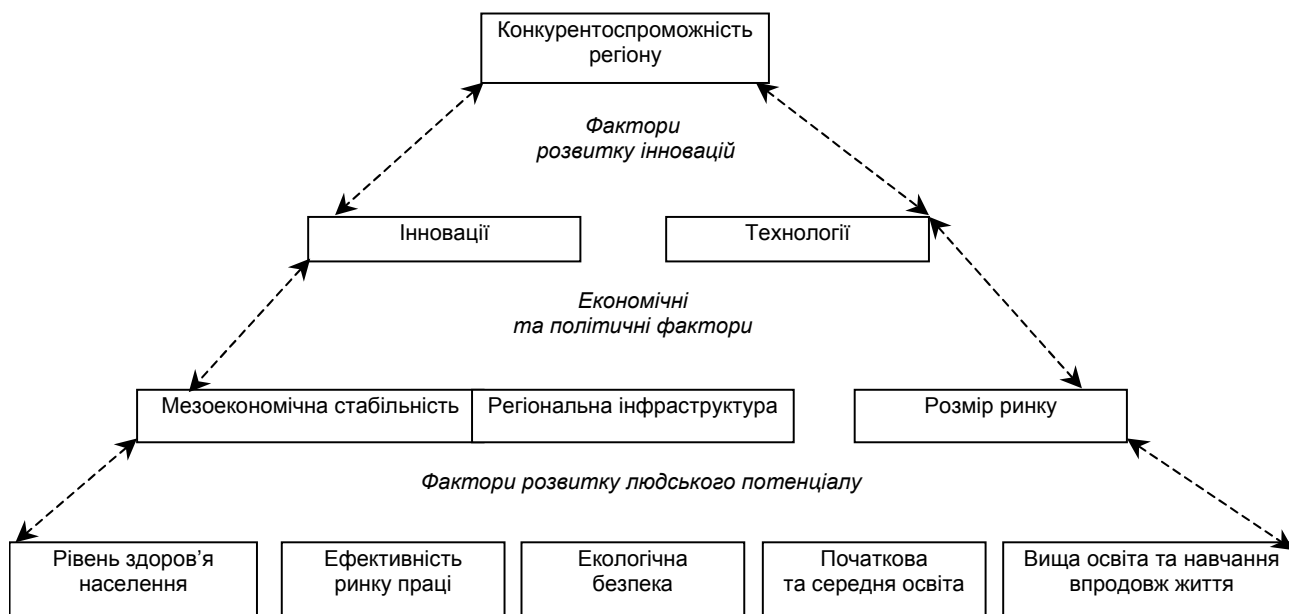

Рис. Фактори впливу на конкурентоспроможність регіону
Складено автором на основі [7; 16, с. 58].

Верхівкою піраміди є фактори розвитку інновацій та технологій. Цю групу факторів вважаємо першою сходинкою до національного лідерства, адже в умовах формування “нової економіки”, заснованої на знаннях та інноваціях, саме вони мають визначати вектор руху регіонів і держав до національного та міжнародного лідерства. Як зазначає О.Г. Ларіна, 10 перших позицій у європейському рейтингу конкурентоспроможності регіонів вже декілька років посідають столичні регіони країн Північної Європи, в яких спостерігається підвищена концентрація людських ресурсів, наукового та інноваційного потенціалу, дослідних інститутів, здійснюється ефективне співробітництво між наукою та підприємництвом [16, с. 58].

IV. Висновки

Підсумовуюче вищевикладене, слід визнати складність і багатофакторність поняття “конкурентоспроможність регіону”, що розширює межі його наукового осмислення. Конкурентоспроможність регіону – це позиція регіону в міжнародному рейтингу за результатами реалізації його конкурентних переваг, зумовлених економічними, політичними, соціальними факторами, а також факторами інновацій.

Уявляючи конкурентоспроможність регіону пірамідою відповідних факторів впливу, слід припустити, що ці фактори визначають позицію регіону в міжнародному рейтингу. В умовах “нової економіки” та економіки знань на перше місце виходять фактори інновацій і технологій, які забезпечують високий рейтинг регіону в загальнонаціональному та міжнародному вимірах.

Список використаної літератури

1. A Study on the Factors of Regional Competitiveness. A draft final report for The European Commission Directorate-General Regional Policy. – Access mode: ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/3cr/competitiveness.pdf. – Title from screen.
2. Begg I. Cities and competitiveness. *Urban Studies* / I. Begg. – 1999. – Vol. 36. – P. 795–809.
3. Camagni R. On the concept of Territorial Competitiveness: Sound or Misleading? / R. Camagni // *Urban Studies*. – 2002. – Vol. 39. – № 13. – P. 2395–2411.
4. Cellini R. Pop competitiveness / R. Cellini, A. Soci. – Banca Nazionale del Lavoro: Quarterly Review. – LV 220. – P. 71–101. – Access mode: <http://www.banksdaily.com/info/bnl>. – Title from screen.
5. Competitiveness, Productivity and Economic Growth across the European Regions / B. Gardiner, R. Martin, P. Tyler. – London, 2004. – Access mode: infomgt.bi.no/euram/material/p-brykova.doc. – Title from screen.
6. ECORYS. The Competitiveness of Places and Spaces. – Rotterdam/Leeds/Birmingham/Brussels. – 2004. – Access mode: www.isras.ru/files/File/Socis/2009-02/Brunezkene_08.pdf. – Title from screen.
7. Porter M. Competitiveness: Moving to the Next Stage / M. Porter, C. Ketels – DTI Economics Paper 3. – London : Department of Trade and Industry, 2003. – Access mode: <https://members.weforum.org/pdf/GCR08/Chapter%201.2.pdf>. – Title from screen.
8. Агафоненко О.Ю. Определение показателей и критерия эффективности региональной конкурентоспособности / О.Ю. Агафоненко // *Економіка: проблеми теорії та практики* : зб. наук. пр. – Дн. : ДНУ, 2007. – Вип. 226. – Т. II. – С. 395–404.
9. Алимов О.М. Конкурентоспроможність національної економіки / О.М. Алимов, В.Н. Ємченко ; НАН України. – К. : Ін-т економіки. – 2001. – 59 с.
10. Антонюк Г.Я. Теоретико-методологічні основи дослідження конкурентоспроможності регіону / Г.Я. Антонюк // *Наукові праці ЧДУ ім. П. Могили. Сер. Економіка*. – 2007. – Вип. 59. – Т. 72. – С. 118–124.
11. Брикова І.В. Теоретичні основи міжнародної конкурентоспроможності регіону [Електронний ресурс] / І.В. Брикова. – Режим доступу: www.kneu.kiev.ua/data/upload/publication/main/ua/124/konkuren_regionu.doc. – Назва з екрану.
12. Дегтярьова І.О. Фактори підвищення конкурентоспроможності сучасного регіону [Електронний ресурс] / І.О. Дегтярьова. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2009-1/doc_pdf/Degtyareva_IO.pdf. – Назва з екрану.
13. Жилияєва Н.М. Механізм підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах глобалізації / Н.М. Жилияєва // *Сталий розвиток економіки : всеукраїнський науково-виробничий журнал*. – 2011. – № 1. – С. 124–128.
14. Ковальська Л.Л. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика : [монографія] / З.В. Герасимчук, Л.Л. Ковальська. – Луцьк : ЛНТУ, 2008. – 280 с.
15. Кожевникова В.Д. Конкурентоспроможність економіки регіону / В.Д. Кожевникова // *Вісник Львівської комерційної академії. Сер. Економіка*. – Вип. 7. – Л. : Коопосвіта, 2005. – С. 58–63.
16. Ларіна О.Г. Оцінка конкурентоспроможності регіонів в американській та європейській моделі розвитку / О.Г. Ларіна // *Науковий вісник ЧДЕУ*. – 2011. – № 2 (10). – С. 54–59.
17. Праченко Т.О. Фактори та передумови формування конкурентоспроможності регіонів / Т.О. Праченко. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vmsu/2008-01/08fvsyaiv.htm. – Назва з екрану.
18. Рибаківа О.В. Конкуренція і конкурентоспроможність: економічна суть та фактори підвищення / О.В. Рибаківа // *Науковий вісник Академії муніципального управління. Сер. Економіка*. – 2009. – Вип. 7. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_

- Gum/Nvamu_ekon/2009_7/09rovaif.pdf. –
Назва з екрану.
19. Шпильова В.О. Особливості конкуренто-
спроможності регіонів в умовах України /

В.О. Шпильова // Збірник наукових
праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. –
Черкаси : ЧДТУ. – 2009. – № 24. –
С. 184–187.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2012.

Пашкова А.Г. Эволюция теоретических подходов к определению понятия “конкурентоспособность региона”

В статье осуществлен анализ теоретических подходов к определению понятия “конкурентоспособность региона”. Прослежена эволюция научных взглядов на объяснение сущности конкурентоспособности региона и дано авторское определение данного термина. Приведены факторы влияния на конкурентоспособность региона, структурированные по степени значимости для определения рейтинга региона в национальном и международном измерениях. Обоснована необходимость развития инновационного компонента региональной экономики как движущей силы регионального экономического подъема и повышения конкурентоспособности региона.

Ключевые слова: конкурентоспособность региона, региональная экономика, региональное экономическое развитие, факторы влияния, конкурентные преимущества, рейтинг региона, инновации.

Pashkova A. The evolution of theoretical approaches to identifying the term “competitiveness of the region”

The article deals with the analysis of the theoretical approaches to the ‘competitiveness of region’ definition. The evolution of scientific views on the competitiveness of the region nature explanation is examined. The author’s interpretation of that term is given. Factors of the competitiveness of the region influence are given. They are structured by the degree of importance for the ranking of region into national and international estimation. The necessity of innovation component of the regional economy as an engine of regional economical and competitiveness of the region development is grounded.

Key words: competitiveness of the region, regional economy, regional economical development, factors of influence, competitive advantages, rate of the region, innovations.